

SİVİL İTAATSİZLİK VE HENRY DAVID THOREAU*

Özlem KIRLI**

Öz

İktidarın en kırılgan anı güç kullanmaya başladığı andır. Gücün güçsüzlüğünü yaşamaya başlayan iktidar, ontolojik bir tartışmanın da içine girer. Tartışmanın içeriğini ve yönünü belirleyen şey ise, siyasal iktidarın meşruiyetidir. İktidarın eylem ve uygulamalarına yönelik meşruiyetinin sorgulandığı veya meşruiyetinin kalmadığına dair ciddi bir kanaat olması durumunda yönetilenler ne yapabilir? Yönetilenler, eğer demokratik bir sistem söz konusu ise şiddeti içermeyen metodlarla siyasal iktidarın toplum vicdanına uymayan eylem veya kararlarından vazgeçirecek politik süreçler kullanabilir. Seçimler yoluyla iktidar el değiştirebilir veya sivil toplum kuruluşları ve baskı grupları aracılığıyla kamuoyu baskısı oluşturulabilir. Barışçıl yöntemlerden biri de, sivil itaatsizliktir. Kişi, ahlâka ve vicdanına uymayan devlet uygulamalarına karşı gelebilir, onu uygulamayı reddedebilir. 19. Yüzyıl'da ilk olarak ABD'de Henry David Thoreau'nun görüşlerinde teorik temellerini bulan sivil itaatsizlik, barışçıl bir yöntemle iktidarı karardan ve uygulamalarından vazgeçirmeyi amaçlar.

Anahtar Kelimeler: Henry David Thoreau, demokrasi, sivil itaatsizlik, bilinç, hükümet.

CIVIL DISOBEDIENCE AND HENRY DAVID THOREAU

Abstract

The most vulnerable moment of power starts with being used of force. Power that began to experience weakness in the ruling participates in an ontological argument. The legitimacy of power decides the direction and content of the debates. What can people do when the legitimacy of the power through the acts or decision is questioned or there is serious conviction about the legitimacy of power? In a democratic system people can use political processes that include democratic and non violence methods to deter the power from implementations what do not match public conscious. The power could be changed by elections or the power decision or acts could be changed by public pressure generated by non-governmental organizations and pressure groups. One of the peaceful methods is civil disobedience. A person can reject the state practice that do not fit his/her morality and conscience. Civil disobedience aims to persuade to the power of decision and applications in a peaceful manner. The main theory of civil disobedience was founded by Henry Thoreau in 19th century in the United States is to deter the power from its implementations via peaceful methods.

Keywords: Henry David Thoreau, democracy, government, civil disobedience, conscious.

1. GİRİŞ

Demokrasi, hakkında en çok düşünülen, konuşulan, olumlu ve olumsuz anlamlara sahip kavramlardan biridir. Hak, özgürlük, eşitlik gibi demokrasinin de yüceltiildiği, fetişleştirildiği, bir o kadar da anlam kaymasına uğradığı bir çağda yaşıyoruz. Yunanca' da “demos” (halk) ve “kratos” (kuvvet, otorite, hükümet) kelimelerine karşılık gelen ve kısaca “halkın yönetimi” anlamına gelen demokrasi, barışçıl yollarla iktidarın değişimini ve yönetime halkın katılımını amaçlar. Ancak demokrasinin uygulanmasında kararların toplumun tüm kesimine dâhil edecek şekilde alınması mümkün değildir. Kararların alınması ve uygulanmasına yönelik süreçlerde, hak, eşitlik ve hukukun nasıl değerlendirildiği önemlidir.

* 11. Uluslararası Bilgi, Ekonomi& Yönetim kongresinde sunulmuş, “*Kamusal Erdem ve Demokrasiyi Derinleştirme Arayışı Olarak Sivil İtaatsizlik*” başlıklı çalışmanın yeniden düzenlenmiş, gözden geçirilmiş, genişletilmiş halidir.

** Yrd. Doç. Dr. Özlem Kırılı, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, ozlemkiri@mu.edu.tr

Demokrasi, siyasal eşitliğin sağlanması, hukukun üstünlüğünün kabulü, bireysel hak ve özgürlüklerin teminat altına alınması ve geliştirilmesi bakımından diğer yönetim şekilleri ile karşılaştırıldığında birçok avantaja sahiptir. Demokrasinin temeli olan seçimlerle siyasal sürece dahil olma iddiasında bulunan kişi veya partilerin rekabeti neticesinde yönetime en ehil isimlerin gelmesi beklenir. Ayrıca demokrasi meşruiyetini halka dayandığı için, bireylerin hak ve özgürlüklerini tanıma, koruma ve geliştirme bakımından görevli adledilir. Diğer yönetimlerle kıyaslandığında, bireylerin yönetime ve kararlara dahil olmasında daha çok eşitlik sağladığı da açıktır¹. Kısacası ideal anlamda demokrasi, iyi, adil, çoğulcu, hukuki ilkelere bağlı, meşruluk tartışmalarından daha uzak bir yönetim anlayışını ifade eder ve bu yönleri ile de diğer yönetimlerden üstündür.

İktidarı güçlendiren ve meşru kılan temel şey belli dönemlerde yapılan açık, adil ve düzenli seçimlerdir. Ayrıca yöneticilerin seçtikleri dönem içerisinde hukuki, eşitlikçi ve ahlaki bir meşruiyetle hareket edeceğine dair gizli bir “söz”e de dayanır. Seçimlerle örtük bir şekilde açığa çıkan halkın rızası, iktidarı paylaşanlara önemli bir sorumluluk vermektedir. Eğer yöneticiler meşruiyet zeminini kaybetmişse, sorumluluklarını yerine getirmemeye, adaletten, hukuktan, eşitlikten uzaklaşmaya başlamışsa halkın iktidar karşısında hakları, özgürlükleri nasıl korunabilir? Nasıl tepki geliştirilebilir? Halkın direnme hakkı var mıdır? Sorularına temelde iki şekilde cevap verilebilir. Bireysel, grupsal veya toplumun büyük kesimini içerecek veya ekonomik, toplumsal veya askeri bakımdan etkin olan bir kesimi dâhil edecek şekilde şiddeti içeren yöntemlerle iktidar değişir. Ya da barışçıl yöntemlerle, yine demokratik ve hukuki usullerden ayrılmadan yönetim değişir. İlk yöntem demokrasi ve hukuk devleti kavramlarını olumlayanlar tarafından itibar edilmez. Demokrasinin temel anlamı olan halkın yönetimine müdahale ve de “halk iradesinin tecellisinin inkârı” varsayımı ile barışçıl ve şiddete dayalı olmayan yöntemlere destek verilir.

Barışçıl yöntemlerden birisi, sivil itaatsizliktir. Sivil itaatsizlik eylemleri ile şiddete başvurulmadan, demokrasi ve hukuk devletinden taviz verilmeden iktidarın meşruiyetinin ve halkın desteğini tekrar kazandırarak iktidarın kararını gözden geçirmeye zorlanması esastır. Sivil itaatsizlik eylemleri ile o an hukuki olarak meşru olmayan ancak toplumsal boyutta meşru görülen ve istenilen bir talebi dillendirerek, iktidarın keyfî karar ve eylemlerine karşı politika geliştirme hedeflenir. Bu anlamda sivil itaatsizlik, bireysel açıdan erdemli bir yaşamı rehber edinme, kamu vicdanı yansıtma ve demokrasiyi derinleştirme arayışları ile yakından ilişkilidir.

Sivil itaatsizlik kavramının öncüsü Henry David Thoreau’dur. “En iyi yönetim hiç yönetmeyendir ve insanlar buna hazır olduklarında yönetim biçimi bu olacaktır” (Thoreau, 2001: 29) diyen Thoreau, iktidar kavramının temel dinamiklerini sorgulayarak, iktidarın sınırlarının farklı bir yöntemle düşünebilirliği ve olabilirliğine odaklanmaktadır. Çalışmanın konusu, Thoreau’nun sivil itaatsizliğe, demokrasiye ve yönetimin sınırlılığına yönelik görüşleridir. Çalışmanın temel referansı Thoreau’nun *Devlete Karşı İtaatsizlik Görevi Üzerine* adlı eseridir. Çalışmada Thoreau’nun sivil itaatsizlik düşüncesi için önemi, demokratik

¹ Daha geniş bilgi için bkn. DAHL, Robert A., **Demokrasi ve Eleştirileri**, (Çev. Levent Köker), Yetkin Yay., Ankara,1996; Beetham, David-Boyle Kevin, **Demokrasinin Temelleri**, (Çev. Ashlan Zeynep Kopuzlu), Adres Yayınları, Ankara, 2005.

yöntemden neyi anladığı ve anarşist düşünce ile ne kadar uyumlu düşünceler geliştirdiği tartışılacaktır².

2. POLİTİKADA ŞİDDETİN REDDİ OLARAK SİVİL İTİAATSİZLİK

Toplum sözleşmesi³, doğal hukuk (Coşar, 2001: 10), liberal ve hümanist gelenek (Herngren, 1993:6) çerçevesinde gelişen sivil itaatsizlik, adil, eşit, hukuki ilkelere uygun olmadığı varsayılan bir devlet/ siyasi erkin eylem veya kararlarına karşı bireysel veya toplu şiddet içermeyen yapılan protestolardır. Sivil itaatsizliğin, var olan bir hukuki ilkeyi reddetme, uygulamadan kaçınma ve “olması gereken” bir hukuk normunu kendisine referans almasından dolayı “hukuki” bir yönü vardır. Aynı zamanda siyasi iktidarın otoritesine ve egemenlik alanına “yumuşak” ve barışçıl bir müdahale söz konusu olduğu için “siyasi” dir. Bununla beraber doğru, adil, ahlâki olduklarına inandıkları bir ilkeden yola çıktıkları ve şiddeti hiç bir şekilde desteklemedikleri için de “ahlâki”dir. Ayrıca sivil itaatsizlik eylemi bireysel veya sosyal bir grubun eylemi olarak vücut bulsa da, tek bir bireyin çıkarına, beklentisine hizmet etmediği için, sonuçları ile toplumun büyük kesimine katkı sunacağından “kamusal” bir yönü de vardır. Kişi kendi çıkarını diğerlerinin aleyhine gerçekleştirmeye çalışmaz, inandığı bir ideal için yapmış olduğu eyleminin neticesinde cezalandırılabilmesinin farkındadır. Ancak eylemini devam ettirir. Bu yönüyle de “erdem”li bir davranışı temsil eder.

Tarihte erdem ve sivil itaatsizlik ile özdeşleşen Sokrates’in ölümü, bu alanda çalışan teorisyenlere temel kavramları miras bırakmıştır. Sokrates “Sizden dileyeceğim bir şey daha kaldı: çocuklarım büyüdüleri zaman, Atinalılar, erdemden çok zenginliğe yahut herhangi bir şeye düşkünlük gösterecek olurlarsa, ben sizinle nasıl uğraşmışsam, siz de onlarla uğraşınız, onları cezalandırınız; kendilerine, kendilerinde olmayan bir değeri verir, önem vermeleri gereken şeye önem vermez, bir hiç oldukları halde kendilerini bir şey sanırlarsa, ben sizi nasıl azarlamışsam, siz de onları öyle azarlayınız. Bunu yaparsanız, bana da, okullarıma da doğruluk etmiş olursunuz. Artık ayrılmak zamanı geldi, yolumuza gidelim: ben ölmeye, siz yaşamaya. Hangisi daha iyi? Bunu Tanrı’dan başka kimse bilemez (Eflatun, 1998: 91) diyerek erdemli ve sorumlu bir yaşamı yüceltir. Sokrates, mevcut koşullar ne olursa olsun, her bir kişinin eylemlerinin sonuçlarına katlanması gerektiğini, üstün bir yasa olarak gördüğü Tanrı’nın yasasına boyun eğmenin gerekliliğini vurgular. Sokrates’in amentüsü olan “aşk, para, şöhret” sahibi olmaktansa “gerçeği bulma arzusu” Thoreau’nun hayat felsefesini ve amaçlarını özetler (Tauber, 2001: 3).

Sokrates’in örneğinde görüldüğü gibi sivil itaatsizlik eyleminin neticesinde kişi tutuklanacağı veya cezalandırılacağını bilerek eylemde bulunur. Sivil itaatsizlik eyleminden önce, anayasanın ve hukukun tanıdığı yöntemler bitirilmiş, bireysel sorumluluk olgunluğuna erişilmiş

² Thoreau’nun sivil itaatsizlik görüşleri ile birlikte bir diğer önemli yönü modern felesefeye yönelik sorgulayıcı yaklaşımıdır. Thoreau’nun hayata dair ahlâki sorumluluk anlayışı bireyin epistemolojik bakımdan sınırlığını fark etmesine yol açmış, moderniteye karşı eleştirel bir tutum geliştirmesine imkân vermiştir. Modern düşüncenin temeli olan kartezyen felsefenin öngördüğü bilginin ve de zihni dünyanın işleyişinin gerçek dünya ile farklı olduğu görüşü Thoreau tarafından benimsenmez. Thoreau ise akıl ve doğanın bir bütün olduğunu, insanın doğadan ayrılamayacağını kabul eder. Bu nedenle de ekolojik düşüncenin gelişiminde de önemli bir isimdir. Doğa ve insanın bir bütün olduğu fikri neredeyse tüm eserlerinde görülür (Tauber,2001:4-5).

³ Locke’un düşüncesinde, sivil itaatsizlik direnme hakkı olarak ifade edilir. Locke’a göre, siyasi iktidara boyun eğmenin nedeni, yaşam, mülkiyet hakkını korumak ve toplumda barış ve birliği sağlamaktır. Yasama yetkisini kullanan kişiler yetkilerini halktan almadığı, halkın çıkarlarına uygun olmayan yasalar yaptığı taktirde halkın direnme hakkı doğar. Direnme kararını bütün bireyler hep birlikte verir. Locke’a göre, halk, meşruiyeti olmayan yasalara itaat etmekle yükümlü tutulamaz (Locke, 2002: 99-100, 117-8, 168).

ve eylemin yapılacağına dair karar beyan edilmiştir. Sadece şiddet içermeyen eylemler kullanılır ve yapılacak olan hukuk ihlalinde doğrudan bir hukuki ve ahlâki itiraz dile getirilir (Hall,1971: 50; Habermas, 2001:124). Sivil itaatsizlik anarşik bir yaklaşım veya isyan ile benzerlik göstermez. İtaatsizlikte bulunan kişi devletin kendisine veya hukuka tamamen karşı değildir (Hall, 1971: 72). Sivil itaatsizliğin neticesinde katlanılabilecek olan ceza ne bir isyan ne de bir devrim nedeniyle olur.

Sivil itaatsizlik eylemlerini değerli kılan birçok yön vardır. Bunlardan ilki şiddetsizliktir. Sivil itaatsizlik politikasının temelini oluşturan şiddetsizlik ilkesi, pratik ve etik olmak üzere iki temelden yola çıkarak desteklenebilir. Pratik bakımdan şiddetsizlik, şiddetten daha etkili bir sonuç vermekte, her şiddet içeren eylem daha fazla şiddet uygulamayı zorunlu kılmaktadır. Ayrıca iletişim teknolojilerinin geliştiği günümüzde şiddete başvurmadan yapılacak eylemler toplum, birey ve karar alıcılar için daha etkilidir. Etik bakımdan değerlendirildiğinde ise, sivil itaatsizlik her bireyin kendi başına sonsuz bir değere sahip olduğunu kabul ederek işe başlar ve her bireyin değerli olduğunu ve toplumun çıkarı uğruna feda edilemeyeceğini kanıtlamaya çalışır (Herngren, 1993:19).

Sivil itaatsizliği siyaset teorisinde değerli kılan diğer bir yön, siyasal katılımı ve demokrasiyi desteklemesinden kaynaklanır. Dialog, uzlaşma, çözüm arayışı demokrasiyi farklı kılan özelliklerdir. Sivil itaatsizlik süreci de demokrasiyi dinamik, aktif, katılımcı, çoğulcu bir niteliğe büründürdüğü gibi kendisi de demokratik bir yapıya ihtiyaç duyar. Rawls'un da belirttiği gibi sivil itaatsizlik, demokrasinin ahlâki temellerinin açıklanması ve ortaya konulması ile yakından ilişkilidir. Sivil itaatsizlik yasaların ya da hükümet politikalarının değiştirilmesini hedefleyen, kamuoyu önünde icra edilen, şiddete dayanmayan, vicdani, ancak yasal olmayan politik bir eylem olarak, demokratik toplumun temel prensiplerini benimseyenler arasında düşünce ayrılıklarını azaltabilecek bir işlevi yerine getirebilecek ve sivil itaatsizlik bunu başardığı oranda da amacına ulaşmış olacaktır (Rawls, 2001: 55-6).

Bu yönleri ile sivil itaatsizlik eylemi, herhangi sıradan bir direnme eylemi olmayıp, yapılan yanlış dile getirme, yapılan demokratik süreçteki bir eksikliği ve bir aksaklığı tartışmaya açma eylemidir. Sivil itaatsizlik var olan bir düzeni, kuralı, işleyişi kendisine referans alarak siyasal muhalefet etme biçimi şeklinde gelişir. Bu nedenle de politik olanın tam içinde yer alarak (Çelebi, 2011:90) siyaseti yeniden şekillendirme ve bu yönde kitleleri aktifleştirme, bilinç kazandırma çabasıdır ve olumlu bir sürece atıfta bulunulur. Kanunla öngörülmuş cezayı kabul ederek itaatsiz bir eylemde bulunma demokratik sistem için önemlidir. Sivil itaatsizliğin önemi hukuk çerçevesinde çözüm arayışının bir parçası olmasıdır. Sivil itaatsiz bir eylem, tercih olarak düşünüldüğünde basitçe çoğunluğun iradesini değil adaleti arayış çabasının yansıması olarak görülür. Çoğunluğa yönelik yapılan eylemin haklılığını ikna etme çabası belirgindir. Sivil itaatsizlik demokraside her bir vatandaşın ahlâki bir sorumluluğu olduğu düşüncesinin eyleme dönüşmüş şeklidir. Kişinin katlanabileceği nasıl adaletsizliğin bir sınırı varsa, adaletsizliği devam ettirmenin de bir sınırı olacaktır. Sivil itaatsizliğin sınırı yeni adaletsizlikler tesis etmemektir (Cohen, 1969:216).

Sivil itaatsizliği, karar süreçlerini kendi çıkarlarına göre şekillendirmek isteyen veya değiştirmeyi amaçlayan grev, boykot gibi metotlardan ayırmak gerekir. Sivil itaatsizliğin bu eylemlerden farkı, doğrudan kamuoyunu etkileme (Herngren, 1993:11) ve doğrudan maddi sonuç

elde etme gibi bir amacının olmamasıdır.

Sivil itaatsizlik eylemlerinin “yasallığı” veya “meşruluğu”na dair bir tartışma yaşamamak için sınırının ne olacağı önemli bir husustur. Adaletsiz ve haksız olduğuna inanılan uygulamalara ve politikalara karşı başvuru (Coşar, 2001: 10) sivil itaatsizlik eylemleri mevcut uygulanan hukuka rağmen olduğu için haklılığının ve meşruluğunun tartışmalı olabileceği durumlarla karşılaşabilmektedir. Aslında sivil itaatsizlik eylemleri var olan yasal bir duruma karşı çıkış olduğu için, uygulanan yasanın dışında olması sivil itaatsizliğin özünde olması beklenen bir durumdur. Sivil itaatsizlik amacını gerçekleştirirken, (pozitif hukuk anlamında) yasallığın ötesinde, olması gereken bir hukuku referans aldığı için meşruluk kaygısı daha farklı bir noktadan başlar. Habermas’ın da belirttiği gibi, sivil itaatsizlik eylemlerinde yasallık arayışı, normalleştirme arayışına paralel gideceği için sivil itaatsizliğin yasallıkla meşruluk arasında bir yerde kalması gerekir. Habermas’ a göre, sivil itaatsizlik ancak demokratik devletin meşrulaştırıcı anayasal ilkeleri ve kendi pozitif hukuki oluşumunun bütün formasyonlarının ötesinde bir anlama sahip olduğunda gerçek işlevini yerine getirebilecektir. Devlet, yurttaşlarından, hukuk düzeninin gereklilikleri ve herkesin anlayabildiği ve kabul edilebilir bulduğu meşruiyet unsurlarına dayanarak itaat beklentisinden vazgeçebildiği ve bunu tolere edebildiği için sivil itaatsizlik olgun politik kültürün vazgeçilmez unsurudur (Habermas, 2001:131-2).

3. ERDEMLİ BİR EYLEMCİ VE TEORİSYEN; HENRY DAVID THOREAU (1817-1862)

Sivil itaatsizlik, kavram olarak oldukça yenidir ve kavramı ilk günümüzdeki anlama uygun olacak şekilde kullanan kişi Thoreau’dur. Thoreau’ nun “*Hükümet ile İlişkilerinde Bireylerin Hakları ve Yükümlülükleri*” adlı çalışması 1849 yılında “*Sivil Hükümete Direniş*” başlığı altında, ölümünden dört yıl sonra da “*Sivil İtaatsizlik*” olarak yayınlanmıştır. Ancak kendisinin doğrudan sivil itaatsizlik terimini kullandığına dair bir kanıt yoktur (Harris, 1989:1). Thoreau, her ne kadar doğrudan sivil itaatsizlik kavramını kullanmasa da, sivil itaatsizliği hukuki ve siyasi bilinç düzeyini yansıtabilecek biçimde ifade eden ilk düşünürdür (Ökçesiz, 1996: 29).

Thoreau’nun sivil itaatsizlik kavramını geliştirmede entellektüel çevresi önemlidir. Thoreau 1835’ te Harvard’ a girer. Buradaki öğrenimini tamamladıktan sonra arkadaşı ve çağdaşı olan Ralph Waldo Emerson’ un yardımıyla Concord’ daki entellektüel çevreye katılır. William E. Channing, Orestes Brownson, Bronson Alcott, Nathaniel Hawthorne, Margeret Fuller ve özellikle Ralph Waldo Emerson gibi döneminin önemli transandantalist isimleri ile Amerikan meteryalist anlayışını eleştirel yaklaşıma başlamış, 19. Yüzyıl’da birçok reformcu harekete dahil olmuştur (Bloom, 2008:6). Yaşama ve bireye dair sorgulamalarda bulunma arzusu O’nu doğaya ve kendi iç dünyasına döndürür. Daha derin bir felsefi düşüncüyü ifade etmesinde etkili olacak, arkadaşı Emerson’un Walden Gölü kıyısında Concord’ dan birkaç kilometre uzakta olan kulübede iki yıldan fazla bir süre geçirir (Kirk, 2004:34-5). Burada yalın bir hayat süren Thoreau, 1849’da *Concord’da Bir Hafta ve Merrimack Nehri (A Week on the Concord and Merrimack Rivers)* adlı ilk eserini yayımlar. Ayrıca bir derginin de yayınlanmasına katkıda bulunur (Bloom, 2008:1). Bu dönemde sivil itaatsizlik tartışmasının kavramsal çerçevesini oluşturacak olayı yaşar (Kirk, 2004:35).

Thoreau, 1846 yılında, dört yıldan bu yana kelle vergisini ödemeyi reddettiği gerekçesiyle tutuklanır ve bir gece hapis cezası ile cezalandırılır. O günü ve geceyi orada geçirirken ziyarete

gelen arkadaşı Emerson neden tutuklandığını sorduğunda Thoreau ona “Sen neden tutuklanmadın? Burada değilsin” der. Bu Thoreau' nun ilk ve son sivil itaatsizlik deneyimidir. 1864 Concord'da verdiği bir konferansta, yaptığı eylemin meşruluğunu ve kuramsal temellerini ortaya koymaya çalışır (Ökçesiz, 1994: 26).

Thoreau kelle vergisini ödemektense hapse girmeyi tercih eder. Thoreau'nun bu eylemi Mahatma Gandhi ve Martin Luther King'in eylemlerinin öncüsü olmuştur. Thoreau, vergiyi, köleliği protesto etmek, baskıcı yönetime tepki geliştirmek ve ABD' nin Meksika ile olan savaşını protesto etmek gibi ilkesel nedenlerle ödemediğini ifade eder (Bloom, 2008:ix)⁴. Aslında vergi ödemeyi reddetme, ilk kölelik karşıtı eylemciler tarafından denense de, Thoreau' nun bu reddiyedeki orijinalliği toplumsal tepki (Herngren, 1993:5) ve bilinçli eylem noktasındaki ısrarı idi. Ancak Thoreau sadece basit bir protestocu olarak algılanmak istemez. Düşünceleri ve yapmak istediği şeyin geleneksel protestolardan farklı olduğunu vurgular. Vergi ödemeyerek gerçekleştirdiği protestoda hükümete karşı kitle gösterileri peşinde değildir. Diğer kişileri kendi uygulamasına veya protestosuna dahil etme öncelikli amacı değildir. Onun mücadelesinde kitlesel büyük ölçüde tepkilere veya protestolara yer yoktur. Çünkü kitlesel hareketler ve temel politik zihniyet arasında ortak noktalar olduğunu kabul eder. Thoreau'ya göre bireylerin aktif olarak yer aldığı sistemde kişisel pratikler önemlidir (Mariotti, 2010:129-130). Thoreau'nun gerçek amacı özellikle siyasal uygulamalara karşı bireylerin bilinçlerini yükseltmek ve hayata yön verişlerinde özerk bireyler olabilmelerini sağlamaktır.

3.1.Özerk ve Bilinçli Birey Vurgusu

Thoreau bireyci otonomi düşüncesini geliştiren önemli isimlerden biri olarak görülür. Bireysel otonominin ruhsal olarak yani özel alanda veya içsel dünyada gerçekleşeceğini varsayar (Maul, 2013:157). Sessiz ve kişisel olarak yürüttüğü savaşta kişinin “özne” olarak siyasette ve toplumda yer almasına dair bir bilinç değişimi arzusu belirgindir. Thoreau' nun amacı, yurttaşları bilinçli hale getirmek ve bilinçli destekleyicilerin sayısını arttırmaktır. Aktif olarak sivil itaatsizliğin farkında ve bilincinde olan bireyler atırılabilirse savaş ve köleliğin durdurulabileceğini düşünür.

Thoreau'nun düşüncesine göre birey tek ahlâki birimdir. Dolayısıyla politik otorite, kural, hukuk, kurum veya gelenek moral bir entite olarak bireye herhangi bir zorlamada bulunamaz (Jenco, 2003: 360). Thoreau bireylerin kötü davranılmayacağı, kötü ve istemediği işlerde çalıştırılmayacağını savunurken, köleliği itiraz ederken bireylerin moral birer değer olduğundan hareket etmektedir (Thoreau, 1992b:714). Thoreau'nun entellektüel ve bireysel yaşamda ilişkili olduğu birçok radikal kölelik karşıtı kişilerin görüşlerinin temelinde, her bir bireyin hem bilgi hem de yetenek bakımından Tanrı' nın kanunu uygulama kapasitesine sahip olduğunu kabul eden ve Amerikan düşüncesini büyük ölçüde şekillendirmiş püriten anlayışın olduğu görülür (Jenco, 2003: 361). Thoreau' nun görüşleri Amerika Birleşik Devletleri anayasasının kurucu felsefesini oluşturan fikirler ile büyük ölçüde benzerdir (Kirk, 2004:11).

Ancak Thoreau'nun eserlerinde bireysel özerkliği nasıl gerçekleştireceği konusunda farklı yaklaşım söz konusudur. *Walden* adlı eserinde toplumdaki yanlış olan şeylerden ve kişilerden

⁴ Thoreau, kölelik karşıtı politika üretimi konusunda, saldırgan kölelik karşıtları içinde yer almamış, en iyi çözümü insanların düzeltilmesine bağlayan daha pasifist grupların düşüncelerini benimsemiştir. Harding Walter, “Sivil İtaatsizliğe Giriş”, *Sivil İtaatsizlik ve Pasif Direniş*, Şehir Yayıncılık, İstanbul, ss. 24-25.

uzaklaşma vurgulanırken, *Sivil İtaatsizlik* adlı eserinde kendi gücüne ve potansiyeline inanan birey ön plandadır (Maul, 2013:162). Farklılığa rağmen Thoreau’ nun anlayışında birey, doğanın ‘üstün’ hukukunu keşfetmeli ve bu yönde davranışlarını değerlendirerek yön kazandırmalıdır. Eğer birey doğal hukuka uygun yaşarsa ahlâki çatışmanın ve anlaşmazlığın olmayacağı varsayılır (Jenco, 2003: 359). Çünkü Thoreau doğa kurallarının insanın temel davranışlarında belirlediğine inanır. Doğa yasalarının herhangi bir kişinin (despot) yasalarından daha sert ve değişmez olduğunu, ancak kişinin günlük yaşamını kolaylaştıracak özgürleştirilecek yönere sahip olduğunu ifade eder. İnsanın kendi doğası ile doğanın kuralları arasındaki uyumu yakaladığında daha özgür olacağını varsayar (Thoreau, 2003: 27). “Doğa” özgür olmakla ilişkilendirilir. Bireyin toplumun bir üyesi olarak değil, doğanın bir parçası olarak değerlendirilmesinin daha özgürleştirici olduğu iddia edilir (Thoreau, 1992a: 627). Bu nedenle de hem kendi yaşamında hem de eserlerinde içe dönme/ kendi ruhunu keşfetme ve özgürleşme isteği belirgindir.

Thoreau siyasi iktidarın sınırlarını doğal hukuktan belirlemeye çalışırken, asıl vurgusu bireylerin bilinçlenmesine yönelik isteğidir. Thoreau’ nun orijinal ve önemli yönlerinden birisi sivil itaatsiz eylemleri sadece doğrudan devlete veya siyasi iktidara değil, itaâtkar vatandaşlara yöneltmesidir. Asıl problem çoğu kişinin itaatkar olmasından kaynaklanmaktadır. Ne zaman ki bireyler sivil itaatsiz eylemlerde bulunur ve eylemlerinin sonuçlarını kabul ederlerse, toplumun geri kalanı da âdil olmayan hukuk ve kararlara karşı tepki geliştirebilir (Herngren, 1993:6). Thoreau bireylerin ilkeler etrafında eylemde olmasını önemser: özgürlük, uygulanan adil olmayan kurallara ve hukuka itiraz, devlete yönelik eleştirel yaklaşım.

Temel önemseydiği ilkelerden yola çıkarak Amerika’nın özgürlük mücadelesini eleştirir. Thoreau’ya göre, her ne kadar Amerika’nın özgürlük için bir arena olacağı söylene de bu özgürlüğün sadece politik bir özgürlük olacağı varsayılıyor. Amerika kendisini bir tirandan kurtardı ancak halâ ekonomik ve moral bakımdan köle durumdadır. Özgür doğmak veya özgür yaşamamak nedir? politik özgürlüğün değeri nedir? Ahlâk özgürlük tartışmalarında nerede yer alır? Özgürken köle olmak veya özgürken serbest olmak farklı mıdır? eğer özgürlük savunusu temel ilke ise vergiler ne anlama gelmektedir? Vergiler aracılığıyla vergi yükleyen mercileri birer parçamız haline getirmiyor muyuz? (Thoreau, 1992c:765) sorusunu sorarken bireyselliğin, özgürlüğün ve özerkliğin peşindedir.

3.2. Pozitif Hukuk Eleştirisi

Bilinçli ve sorgulayan bireylerden yola çıkan, vergi vermemesinde bunu göstermeye çalışan Thoreau’ ya göre, kör bir şekilde yasalara duyulan saygı nedeniyle, iyi niyetli olan insanlar her geçen gün adaletsizliğe daha çok uğramaktadır (Thoreau, 2001: 31). Sorgulamaksızın hayatı ve yasaya itaati eleştirel yaklaşan Thoreau bireylerin eyleminin sadece hukuk kurallarına uygun olmasını arzulamaz veya bireylerin mevcut hukuk düzenini sorgulamaksızın uymasını beklemez. Sivil itaatsiz eyleminde de bunu göstermeyi amaçlar.

Thoreau kanun ihlallerinin, cezalar kadar önemli olduğu yerlerde ve durumlarda, sivil itaatsizliği bir bütün olarak değerlendirir. Cezaya karşı durma veya yaptırımların üstesinden gelme isteğini ve çabasını sivil itaatsizliğin vazgeçilmez özelliği olarak nitelendirir. Ceza kavramına karşı güçlü duruşun, sivil itaatsizliğe özel bir statü kazandıracağını varsayar (Herngren, 1993:5). Bu yüzden Thoreau, protesto altında iken vergisini ödemeyi reddetmemiş, vergisini ödemeyi normal koşullarda protesto etmiştir. Sadece yasaya itiraz etmemiş, başka bir

yasal düzenleme için kendisini konu yapmıştır (Adams, 1945: 646).

Geçerli olan anayasal ilkenin ve hukuki bir durumun sorgulanmasını arzu eder (Habermas, 2001:133). *Massachusetts'de Kölelik (Slavery in Massachusetts)*, adlı eserinde köleliğe ilişkin bütün yasal durumların gerçeğe ulaşmada engel olduğunu ifade eder. Amerika'da kölelik hakkında çok şey söylendiğini ancak köleliğin ve karşı duruşun nasıl olması gerektiğinin bilinmediği düşünür. Yüksek mahkemenin almış olduğu “*Kaçak Köle Yasası*”nı ve uygulamaları reddeder. Thoreau'ya göre Yüksek mahkemenin almış olduğu kararlar birçok kişiyi özgürlük idealinden uzaklaştırmaktadır (Thoreau, 1992b:702). Hukukçuların derdi “*Kaçak Köle Yasasının*” doğru veya haklı olup olmadığı ile ilgilenmek değildir. Sadece anayasa olarak adlandırdıkları şeyi kaba bir şekilde uygulamaktır. Anayasal bir erdem olup olmadığı veya erdemi gerçekleştirmede rolü tartışılmamakta, anayasanın adil olup olmaması üzerinde durulmamaktadır (Thoreau, 1992b:708). Oysa Thoreau bilinçli bir kişinin temel sorumluluklarını bilerek ve ileri sürerek doğrunun ve adaletin ne olduğu ve bu kavramları nasıl bilebileceğimizi tartışır. “Sivil itaatsizliğin gerçekleşebilmesi için doğru olan nedir?” sorusuna odaklanır (Herngren, 1993:16). Thoreau'nun göstermeye çalıştığı şey saf bir şekilde uygulanan hukukun asla bireyleri özgür kılamayacağıdır.

Thoreau hükümet ve yasamanın Antik Yunan'dan itibaren çok saygın kavramlar olarak değerlendirildiğini belirtir. Özellikle Antik Yunan'dan itibaren birçok kişinin yasa koyucu olarak takdim edilmesini işin özüne bakarak eleştirir. Yasa koyucular kölelerin nefes almasını veya tütün ihracatına yönelik yasaları düzenlemektedir. Thoreau ise yasa koyucunun belirlediği kölelerin nefes almasındaki insani yön veya tütün ihracatı yasasını ilahi kılan şey nedir? (Thoreau, 1992c: 766-7) diyerek kanunların insanı gerçeklerden uzaklaştıran yönüne odaklanır. Thoreau, hükümete ve hukuka eleştirel yaklaşırken, bireyin temel özelliği olarak erdemliliğini görür ve bireylere erdemli davranış ve sorumluluk sahibi olma hususunda sorumluluk verir:

“İnsanı haksız yere hapse atan bir yönetim altında onurlu bir insanın olması gereken yer cezaevidir. Bugün Massachusetts'de devletle ilişkilerini kestikten sonra devlet tarafından dışlanan, özgürlük inancını ve umudunu yitirmemiş insanların yeri cezaevidir. Kaçak köle, Meksikalı savaş suçlusu ve ırkına yapılan haksızlıkları dillendiren Kızıldereli yani devletin kendisinden yana olmayanlar, kendisine karşı olanların, yalıtılmış ancak daha özgür ve onurlu ve daha şerefli yaşayacağı yer cezaevidir. Böyle davranılarak devlet, bu kesimi etkisiz bıraktığını, seslerinin devleti etkilemediği veya bu duvarlar arasında devletin düşmanı olmaktan çıktıklarını sanabilirler. Ancak doğru eğriden daha güçlüdür, haksızlığa uğramış kişiler haksızlığa karşı çok daha büyük bir güç ve etkiyle savaşırlardır. Çoğunluğa uyan azınlık güçsüzdür; hatta bu durumda azınlık bile değildir. Ancak tüm gücünü ortaya koyarsa o zaman yenilmez bir güç olur” (Thoreau, 2001: 41).

Hapishaneleri özgürlükleri kısıtlayan yerler olduğu için ve adil olmadığı için eleştir (Rosenwald, 2000:170). Ancak erdemli bir yurttaşın olması gereken yerler de hapishanelerdir.

Thoreau insanların özgür olduğu, kararların adil olduğu bir hukuk düzenini görmek ister hatta böylesi bir yapı için mücadele etmeye hazırdır. Ama böylesi bir sistemin var olabileceğine dair karamsardır (Thoreau, 1992:711b). Thoreau haksız yasalara karşı direnmeyi desteklemesinde, kölelik ve insan haklarına aykırı olduğunu düşündüğü kararlara ve eylemlere

karşı çıkmasında temel dinamik bireylerin üstün olduğu düşüncesidir ve hiçbir zaman kendi bireysel inancını mutlak doğru haline getirmeyi amaçlamaz.

3.3. Demokrasi Eleştirisi

Thoreau, liberal demokrasinin gerçekleşmesinde önemli ilkeler olan devlete eleştirel yaklaşım, özgürlük, bireycilik gibi kavramları güçlü bir şekilde vurguladığı için birçok kişi tarafından liberal demokratik anlayışa dahil edilir (Jenco, 2003: 355). Thoreau'nun sivil itaatsizlik savunusu mevcut demokratik hükümet formuna bir meydan okuma olarak nitelendirilebilir (Zashin, 1972: 61).

Thoreau' nun demokrasi eleştirisi, bilinçli bireylerden oluşan daha özgürlükçü, daha, katılımcı, siyasal süreci durağanlıktan kurtarmaya yöneliktir. Demokrasinin kendisini ve döneminde uygulanış tarzını eleştirir de sorgular. Mutlak krallıktan sınırlı bir krallığa doğru, sınırlı bir krallıktan demokrasiye geçmeyi, bireye gerçek saygı doğrultusunda atılmış adımlar olarak nitelendirir. Ancak demokrasinin, bilinen haliyle, olası en iyi yönetim biçimi olduğu noktasında şüphelidir. Thoreau, “insanın haklarını tanımaya ve düzenlemeye doğru daha başka ileri adımlar atılmaz mı?” (Thoreau, 2001: 53) sorusunu sorarken arzu ettiği âdil bir demokratik yönetimin olabilirliğini tartışmaktadır.

Thoreau' nun demokrasi eleştirileri iki noktada yoğunlaşmaktadır. Eleştirilerden ilki gerçek rızayı sağlama ve korumada hükümetin başarısızlığı, ikincisi de hükümetin temsil noktasındaki yetersizliğidir (Jenco, 2003: 357). Gerçek rızayı sağlama konusunda ilk eleştirisi demokrasinin oy vermeye yönelik anlayışdır. Oy vermeyi bir tür oyun olarak tanımlayan Thoreau'ya göre, doğru, yanlış, ahlaki sorunlar bu oyunun parçasıdır. Ancak bu oyunda mutekabiliyet ve eşitlik durumu yoktur. Her oyunda var olan bahis demokrasi için geçerli değildir ve seçmen bahse yani seçim sürecine herhangi bir katkı sunmaz. Seçmen görevi üsulen yerine getirirken seçimler aracılığıyla egemenin kim olacağına dair istek ve mesaj verir (Thoreau, 2001:35). Demokrasinin sadece oy verme anlayışına dayanmaması gerektiğini dillendiren Thoreau yine de hükümetin meşruiyetini sağlamada seçimlerin önemli olduğunu ifade eder. Thoreau “benim bile boyun eğmeye hazır olduğum hükümetin adil olabilmesi için, yönetilenlerin oyunu ve onayını alması gerekir” (Thoreau, 2001: 53) der.

Thoreau, demokrasinin sayısal bir üstünlüğe dayandırılmasını da eleştirir. Sayısal çoğunluğun mutlak egemen olduğu bir yönetim, hiçbir zaman adil olamayacaktır. Bu nedenle de doğrunun veya yanlışın ne olduğuna dair kararı çoğunluğun değil, her bir bireyin kendi vicdanının karar vermesi gerektiğini düşünür. Sadece çoğunluğun kararı önemli kabul edilirse, her bir birey neden vicdan sahibidir? sorusu yanıtsız kalacaktır. Thoreau kişinin önce insan, sonra uyruk/ vatandaş olması gerektiğini ve yasayı değil adalete saygıyı esas alması gerektiğini kabul eder. Bireyler doğru olan şeyi yapma sorumluluğundadır (Thoreau, 2001: 31). Dolayısıyla itaatsizlik eylemleri ile devlete sadakatın ne şekilde etkileneceği Thoreau'nun öncelikli meselesi değildir. Bunun yerine devletin ahlâki olmayan karar ve uygulamalarına karşı, bireylerin yapabilecekleri demokratik yöntemler üzerine yoğunlaşır (Zashin, 1972: 58).

Thoreau' nun hükümetin temsildeki yetersizliğine dair çözüm önerisi, bireylerin bilinç düzeyinin yükseltilmesidir. Mevcut düzende düzgün işlemeyen yapılar ve ilişkiler, ancak, hak arayanlar ve bu hususta eylemde bulunanlar tarafından değiştirilebilecektir (Thoreau, 2001:38).

Thoreau' nun demokrasi eleştirilerindeki önemi de bu noktada daha önemli hale gelir. Hükümetin eylemlerine karşı bireylerin daha bilinçli, uyanık olması gerektiğini vurgulaması, daha demokrasinin yaygınlaşmadığı dönemde demokrasinin uygulanmasında karşılaşılabilecek sorunlara işaret etmesi ve demokrasiyi daha iyi gerçekleştirebilecek zihniyet dönüşümüne işaret etmesi önemlidir. Demokraside hükümet yönetilenlerin rızasına dayanır. Bu durumda kişilere düşen sorumluluk hükümetin ne yaptığından emin olması ve bundan da önemlisi devletin bireyin çıkarı olarak gördüğü şeyleri yapıp yapmadığını ayırt edebilmesinde gizlidir. Azınlığın haklarını savunan ve demokrasinin sadece sayısal üstünlüğe dayanan yönetim olmadığını kanıtlamaya çalışan Thoreau, çoğunluğun sayısal bakımdan fiziki bir güce sahip olduğu için meşru olacağı anlamına gelmeyeceğini vurgular. Thoreau için rıza, her bireyin sadece kendi vicdanından sorumlu tutulabileceği varsayması ve bu yönüyle de moral bir hüküm olduğu için önemlidir (Kirk, 2004:11). Thoreau' nun sivil itaatsizlik ile şekillenen demokrasi anlayışında müzakereci bir politik yapıya işlerlik kazandırmak gibi bir amacı yoktur. Asıl amacı, doğal olmayan, ahlâksız politik sistemi gözler önüne sermektir (Jenco, 2003: 365).

Uygulanan demokrasiyi eleştirirken, demokrasi ve diğer tüm yönetim sistemlerinin karşılaşılabileceği sorunları göz önünde tutarak bu kavramları temelden sorgulamanın yolunu açar. Demokrasi, yönetim, yasa kavramlarının uygulanışına, bireyler tarafından algılanışına eleştirel yaklaşır. *Sivil İtaatsizlik* eserinde bahsettiği “insanın hazır olduğunda yöneteceğini inandığı devlete” ulaşmaya giden yolu *Walking* adlı eserinde gösterir. Kişi ancak eleştirel düşünceye başladığı zaman gerçek bir demokrasiye, “özyönetim”e dayalı bir demokrasiyi uygulayabileceğini ifade eder (Mariotti, 2010:126).

3.4. Bireyci Anarşizmden Minimal Devlete Doğru

Thoreau şiddetsizlik ve itaatsizliğe ilişkin görüşleri ve devlet anlayışı nedeniyle bireyci anarşist felsefeye yakın bir isimdir. Sivil itaatsizliğe dair görüşlerini, prensipler/ ilkeler etrafında tartışması, iktidara eleştirel tutumu, bireyin eylemlerinde bilinçlilik savunusu onu radikal ve farklı bir yöne kaydırır (Randle, 1994: 43). Thoreau her ne kadar sivil itaatsiz bir eylemde bulunmuş ve devlete karşıt görüşler geliştirmiş olsa da, kendisini asla anarşist olarak tanımlamamıştır (Dixit, 1980:27).

Anarşizmin temel ilkesinde, devlet, kilise, babaerkil yapı ya da ekonomik elitler gibi güçlü ve hiyerarşik otoriteye karşı çıkma vardır. Karşı çıkışın temelinde bu yetkilerin bireylerin birey olmasının önünde engel olduğu, bireyin kendini keşfetmesinde ve özgürleşmesinde engelleyici ve zarar verici olduğu düşüncesi kabul edilir. Ayrıca bu kurumların yetkilerinin ve otoritelerinin bireyin çıkarını yansıtmadığı, bireyin aleyhine otoritelerini genişleteceği varsayılır⁵. Thoreau' yu anarşizme yakın biri olarak tanımlama onun devletin işleyişine yönelik eleştirel görüşleri ile yakından ilişkilidir. *Sivil İtaatsizlik* çalışmasına başlarken kurduğu “en iyi hükümet hiç yönetmeyendir” mottosu anarşizmin ruhuna uygundur. Bu cümlesi ile Thoreau adeta anarşizme göz kırpar. Thoreau' nun anarşist ve bir o kadar liberteryen görüşleri bu cümlelerin devamında sarf edilir:

⁵ Anarşizm ile ilgili daha geniş bilgi için bkn. WOODCOCK, George, *Anarşizm Bir Düşünce Hareketinin Tarihi*, (Çev. Alev Türker), İstanbul, 2001.

“En iyi yönetim en az yönetendir, sloganına yürekte katılıyorum; bu prensip çabuk ve sistemli bir şekilde uygulamaya konulsa çok memnun olurum. Hayata geçirildiğinde nihayet benim de inandığım şu noktaya gelinecektir: En iyi yönetim hiç yönetmeyendir; insanlar hazır olunca bu tür bir yönetime sahip olacaklardır” (Thoreau, 2001: 29-30).

Anarşizme yaklaşan görüşlerine devam eden Thoreau’ ya göre, hükümetin kişilerin şahsı ve mülkiyeti üzerinde hiçbir hakkı ve yetkisi yoktur. Hükümet bütün gücünün ve otoritesinin kaynağı olarak bireyi yüce ve bağımsız bir güç olarak belirlemelidir. Ancak Thoreau, hükümetin sınırlarını ortaya koyarken anarşizmin kabul edemeyeceği şekilde devlete -sınırlı da olsa- görevler verir. Örneğin hükümet, tüm insanlara adil davranmalı, bireye saygı duymalıdır. Komşu gibi davranmalıdır. Yani bu hükümet, komşuluk ve insanlık görevlerini yerine getirmek kaydı ile bireyle olan mesafesini korumalıdır. Ayrıca hükümet, bireylerin farklılıklarını kendi işleyişi ve düzeni için sorun görmemelidir. Thoreau hayalini kurduğu bu hükümetin, şu ana kadar kendi yaşadığı toplumda dahil olmak üzere var olmadığını ifade eder. Ancak böylesi bir anlayışı, devletin sınırlarını ve devletin ne olması gerektiğini göstermesi bakımından önemli bulur. Hayalini kurduğu hükümet, farklılıklara imkan veren devlettir. Eğer bu başarılırsa daha insancıl bir devlet mümkün olabilecektir (Thoreau, 2001: 53). Thoreau faydalı ve savunmaya değer bulduğu kavramlar çerçevesinde, devlet aktivitelerini destekler ve bu yönüyle de anarşizmden ayrılır. Thoreau devletsiz bir yapıdan ziyade, amacına uygun olmayan ve bireyi yoksayan devlete itibar etmez. Kölelik gibi kötülüğü teşvik eden uygulamalara ve kurallara sahip devleti reddeder.

Thoreau’ nun anarşizmden uzaklaşarak minimalist bir teorisyene döndüren noktalardan bir diğeri, eserine hükümete bir yapı arzusuyla başlayıp, hükümet mekanizmasına ihtiyaç duymasındır. Hükümetin olması gerektiği ama sınırlı olması gerektiğini vurgularken kendi yaşamından ilerler. Kendi yaşantısında daha az politika olmasını isterken, sınırlı da olsa bir devlet mekanizmasının, bireylerin siyasete ve devlete ilişkin sorumluluklarında rahatlatma sağlayacağını düşünür (Jenco, 2003: 362).

Thoreau’ nun hükümete ilişkin görüşleri aslında çeşitli şekillerde kendi çağdaşları tarafından daha önce ifade edilmiştir. Örneğin, Thoreau’ nun hükümete ilişkin görüşleri Emerson’un 1844’te yayınladığı *Politika* adlı eseri ile büyük ölçüde benzerlik göstermektedir. Emerson’ un makalesinde hükümetin sınırları kişilerin ve mülkiyetin korunması çerçevesinde tartışılır. Thoreau gibi, Emerson da, kötülük olarak hükümet tarafından kullanılan güce odaklanır. Ayrıca Emerson, Thoreau’ nun “en iyi hükümet en az yönetendir” mottosunu kendi yazdığı makalesinde çok benzer bir şekilde ifade eder: “en az hükümet, daha iyi hükümettir” (Adams, 1945: 642-3). Thoreau’nun hükümet hakkında etkileyici yönü ise hükümetin adaletsiz ve haksız uygulamalarına karşıtlığını sadece teorik düzeyde bırakmamış olması, eyleme yönelerek görüşlerini desteklemeye çalışmasıdır (Adams, 1945: 646).

Thoreau’ nun görüşlerini değerlendirirken yaşadığı dönemi, felsefi yönelişi ve arkadaşlıklarına da bakmak gerekir. Ralph Emerson, William Lloyd Garrison ve Henry Thoreau dönemin önemli transandantalist (deneyüstüçülük), anti abolitionist (kölecilik karşıtı), bireyci düşünürlerinden etkilenmiştir. Her üç düşünür, devletin politikalarına karşı dikkatlidir. Devlete temkinli oluşlarının temelinde, bireylerin vicdan özgürlüğüne dair güçlü inançları vardır. Örneğin, Emerson güçlü devletin bireyin vicdan özgürlüğünü olumsuz etkileyeceğini düşünür

(Woodcock, 1966:65). Thoreau'nun hükümete karşı olmasının nedenlerinden biri de ahlâki yozlaşmaya yol açmasıdır. Thoreau'ya göre, hükümet günah işlediği zaman kendisini teşhir etmek üzere birini görevlendirecek kadar pişman, ama günah işlemekten bir an bile vazgeçmeyecek kadar da pişkindir. İşlenen günah karşısında ilk yüz kızarmasını, “adam sendecilik” izler. Önceleri ahlâka aykırı olan şey, hayatın bir parçası haline gelir. Birey, düzen ve uygarlık adına kendi kötülüğe boyun eğecek ve onu destekleyecek noktaya getirilir (Thoreau, 2001:37).

Thoreau, hükümetlere karşı güvensizdir. Çünkü hükümetler insanlara kolaylıkla ve kendi çıkarları için kendi kendilerini aldatabileceğinin bir örneğini sunar. “Hükümet kendiliğinden birşey geliştirmedir” diyen Thoreau'nun, eğer hükümet engel olmazsa bireylerin daha çok şey ve daha iyi şeyler yapacağına dair inancı tamdır. Hükümet insanların birbirlerini rahat bırakmalarını sağlayabilecek bir araçtır ve yararlılığı yönetilenleri rahat bıraktığı ölçüde artar. Yani Thoreau devletin anarşistlerin aksine devletin tamamen kaldırılmasını istemez. Ancak daha iyi bir hükümet yapısının oluşturulması gerektiği ve bunun nasıl başarılacağı üzerinde durur. Bu noktada bireylere sorumluluk verir: Eğer herkes nasıl bir hükümet arzu ettiğini söylerse, ideal bir hükümet oluşturmaya yönelik çaba gösterilmiş olur (Thoreau, 2001: 30-31). Thoreau'nun fikirlerinin özünde, kişinin düşünmeksizin kurallara uyması durumunda makinalaşmaya başlayacağına dair inanç vardır. Thoreau'nun asıl korkusu, bu anlayışın bir ileri aşaması olarak hükümetlerin, bireylerin yerine konuşmaya başlayacağına dair düşüncesidir (Woodcock, 1966:65). Bunun çözümü sadece bireylerin bilinçlerinin yükseltilmesi ile mümkün olacaktır. Thoreau, “neden hep İsa çarmıha gerilip, Kopernik ve Luther aforoz edilir, Washington ve Franklin'e ayaklanmacı denilir” diyerek hükümetin kabul edemeyeceği tek şeyin otoritesinin bilinçli ve aktif biçimde reddedilmesi olduğunu göstermeye çalışır. Ölçsüz cezaların olmasını bu korku ile ilişkilendirir ve kişinin devletten belli bir miktar para çalsa hemen salıverileceğini ifade eder (Thoreau, 2001: 38-9). Bireylerin ve özellikle devlet görevlilerinin bu konuda yapacakları her bir girişimin önemli olacağını vurgular.

Devlet memurlarının görevlerini yapmayı reddetmesini bilinçlenme ve hükümeti sorgulatması açısından sembolik ve anlamlı bulur. Bireyler sorunların çözümünde her ne kadar hükümetten çare bekleseler de, hükümetler sadece sorunları daha kötü bir hale getireceğini iddia eder. Thoreau hükümetin işlevlerini ve varlığını sorgulatırken zekice ve bilinçle planlanmış eylemler peşindedir. Bu eylemler neticesinde şiddet içermeyen ve uzun bir dönemde gerçekleşebilecek “barışçıl devrim” in yolunu açmayı arzu eder (Rosenwald, 2000:170). Barışçıl devrim ise zihni dönüşüm ile mümkün olacaktır.

4. SONUÇ

Sivil itaatsizlik vatandaşların adil, eşit, hukuki ve ahlaki ilkelere uygun olmadığı varsayılan siyasi iktidarın eylem veya kararlarına karşı şiddet içermeyen yapılan protestolardır. Sivil kültür ve katılımcı demokrasinin göstergesi olarak sivil itaatsizlik eylemleri sonuçları ile toplumun önemli bir kesimini etkiler. Sivil itaatsizlik, evrensel hukuk ve insan haklarından kaynaklanan hukuka ve haklara aykırı olduğu düşünülen, bu hakların kullanımını engelleyen yasa, karar veya politikaların değişimini amaçlaması; şiddet içermemesi; siyasi, iktisadi, vicdani, ahlaki bir temelden hareket etmesi; halkın bir kesiminin veya önemli bir kesiminin desteğini alması ile diğer protestolardan farklılaşır.

Sivil itaatsizlik demokraside yaşanan meşruiyet krizi, temsil krizi; kamusal itiraz alanlarının azalması, etkinliğinin yok olması, devletin ekonomik, siyasal, hukuki, toplumsal her alanda belirleyiciliğinin artması karşısında yeni muhalefet ve itiraz yolları arayışı ile yakından ilişkilidir. Sivil itaatsizlikle, kutsallık atfedilen devlet otoritesinin sadece gücü kullanma yöntemi değil meşruiyeti de sorgulanır. Sivil itaatsizliğin meşruiyeti ve ahlaklılığı ise şiddete karşı mücadelede şiddetin yokluğu, şiddeti dışlamasında yatar.

Sivil itaatsizlik demokrasiyi derinleştirme/ işlerlik kazandırma amacıyla bir dialog süreci olarak değerlendirilebilirse politik süreçler daha sağlıklı işleyebilir ve değerlendirilebilir. “Siyasal süreçte doğru ve yanlış var mıdır? sorunların çözümünde doğru yöntemler nasıl belirlenebilir? ortak iyiye nasıl ulaşılabilir ve kötü, gayri ahlâki ve erdemli olmayan yöntemlerden nasıl uzaklaşılabilir?” Sorularına sivil itaatsiz yöntemlerle daha müzakereci, daha demokratik, daha insan onuruna yaraşır, erdemli cevaplar üretilebilir.

Özellikle sivil itaatsiz yöntemlerin şiddet içermemesinin temel kural olduğu akılda tutularak, bireysel ve toplumsal muhalefeti düşündürerek eyleme geçirme, toplumsal değişimi ve beklentileri dillendirme açısından, sadece eylemsel değil zihinsel bir dönüşümü de tetiklemesi bakımından birçok kısır ve yetersiz yöntemlere karşı güçlü, etkili, toplumsal sonuçlar üretecek önerileri ile en etkili alternatif yöntemlerden birisidir. Sivil itaatsizlik eylemleri şiddete başvurmadan güç ilişkilerini ve sosyal yapıları değiştirme arzusunu, tüm insanlığa ya da tüm hayata saygılı bir tutumu veya bir yaşam felsefesini ya da barışçıl toplumsal eylem teorisini ifade eder. Bu avantajları ile sivil itaatsizlik eylemleri bireysel düzeyde bilinçli, sorgulayan, sorumlu, doğru olanı yaşama geçirme gibi ilkeleri kendisine misyon edinen kişileri amaçlarını gerçekleştirmede yardımcı olacaktır.

Sivil itaatsizliğin temel felsefi kaynağı olan Thoreau şiddet içermeyen önerileri ile yöneten yönetilen ilişkisinde var olan güç ilişkilerini sorgulamanın yolunu açmıştır. Güç ilişkilerini sorgulayarak, sosyal ve ekonomik yapıları değiştirebileceği düşüncesini radikal bir şekilde sunar. Ayrıca arzu ettiği gerçek yönetimi dillendirirken ütopyik bir yönetim versiyonun olabileceğini düşündürmeyi ister. Sivil itaatsizlik çalışması ile verdiği mesaj, bireysel bir direnişin toplumu nasıl etkileyebileceği ve dönüştürebileceği; erdemli yaşamın tüm insanlığı etkileyebileceği ve kuşatabileceği, saygılı bir tutumun toplumun erdemli bir yaşam felsefesine dönüşebileceğidir. Erdemli ve sorgulayan yaşamın nasıl olacağının eylemsel teorisini kurmayı hedeflemiştir.

Thoreau sivil itaatsizlik ve hükümete itaat etmeme durumları, kişilerin kendi vicdani yasalarını uygulama, ifade özgürlüğü, ahlâki bir duruşun zorunluluğu, fiziki/ maddi veya manevi mülkiyetinin korunması ve saygı duyulması gerekliliği, bireyin özerkliğinin kabul edilmesi, bireyin ‘kendi’si olması, ‘kendisi’ni fark etmesi, kendi entellektüel ve ahlaki gücünü harekete geçirmesi üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu yorumları ile kölecilik gibi insan onuruna yaraşmayan uygulamaları reddetmiştir. Ayrıca bireyin kararlarını dikkate almadan devlet tarafından açılan savaşa karşı olma, yani vicdani reddiyeyi de ifade etmiştir. Thoreau radikal, sorgulayıcı görüşleri kadar, mantıklı ve herkesin doğasında var olduğunu inandığı “iyi”, “erdem”i harekete geçirmeye çalışır. Gerek vergi ödemeyi reddetmesinde, gerekse de inzivaya çekildiği dönemde olduğu gibi sessiz duruşunun toplumun sesi olmasını arzu eder. İnsanın kendi içindeki yolculuğunu önemser ve insan doğasının “doğa” ile uyumsuz olmadığı inancını taşır.

KAYNAKÇA

- ADAMS, R. (1945), “Thoreau’s Sources for Resistance to Civil Government”, *Studies in Philosophy*, Vol. 42, No 3, ss. 640-653.
- BEETHAM, D. BOYLE K. (2005), *Demokrasinin Temelleri*, (Çev. Aslıhan Zeynep Kopuzlu), Ankara: Adres Yayınları.
- BLOOM, H. (2008), *Henry David Thoreau*, (Ed. and int. Harold Bloom), New York: Infobase Publishing.
- ÇELEBİ, A. (2011), “Demokrasinin Derinleşmesi: Bir Yöntem Olarak Sivil itaatsizlik”, *Cogito*, Sayı 67, ss. 80-97.
- COHEN, M. (1969), “Civil Disobedience in a Constitutional Democracy”, *The Massachusetts Review*, Vol. 10, No. 2, ss. 211-226.
- COŞAR, Y. (2001), “Sivil İtaatsizlik”, *Kamu Vicdanına Çağrı: Sivil İtaatsizlik*, (Çev. ve Önsöz Yakup Coşar), İstanbul: Ayrıntı Yayınları, ss. 9-29.
- DAHL, R. A. (1996), *Demokrasi ve Eleştirileri*, (Çev. Levent Köker), Ankara: Yetkin Yayınları.
- DIXIT, R.D. (1980), *Civil Disobedience, A Philosophical Study*, GDK Publication.
- EFLATUN, (1998), *Sokrates’in Savunması*, (Çev. Numan Özcan), İstanbul: Şule Yayınları.
- HABERMAS, J. (2001), “Sivil İtaatsizlik: Demokratik Hukuk Devletin Denek Taşı Almanya’da Otoriter Legalizm Karşıtlığı”, *Kamu Vicdanına Çağrı: Sivil İtaatsizlik*, (Çev. ve Önsöz Yakup Coşar), İstanbul: Ayrıntı Yayınları, ss. 119-139.
- HALL, T. R. (1971), *The Morality of Civil Disobedience*, New York: Harper&Row Publisher.
- HARDING, W. (2012), “Sivil İtaatsizliğe Giriş”, *Sivil İtaatsizlik ve Pasif Direniş*, (Çev. Hakan Arslan), İstanbul: Vadi Yayıncılık, ss.27-49.
- HARRIS, P. (1989), “Introduction: The Nature and Moral Justification of Civil Disobedience”, *Civil Disobedience*, (Ed. Paul Harris), Boston: University Press of America.
- HERNGREN, P. (1993), *Path of Resistance, The Practice Of Civil Disobedience*, (Translate Margaret Rainey) Philadelphia: New Society Publishers.
- JENCO, L. K. (2003), “Thoreaus’s Critique of Democracy”, *The Review of Politics*, Vol. 65, No 3, ss. 355-381.
- KIRK, A. (2004), *Words That Changed The World; Civil Disobedience*, Barron’s.
- LOCKE, J. (2002), *Uygar Yönetim Üzerine İkinci İnceleme Sivil Toplumda Devlet*, (Çev. Serdar Taşçı, Hale Akman), İstanbul: Metropol Yayınları.
- MARIOTTI, S. L. (2010). *Thoreau’s Democratic Withdrawal*, The University of Wisconsin Press.
- MAUL, C. (2013). “A Sort of Hybrid Product: Thoreau’s Individualism between Liberalim and Communitarianism”, *Thoreauvian Modernities* (Ed. François Speco), Athens and

- London: The University of Georgia Press, ss.157-170.
- ÖKÇESİZ, H. (1996), *Sivil İtaatsizlik*, İstanbul: Afa Yayınları.
- RANDLE, M. (1994), *Civil Resistance*, London: Fontana Press.
- RAWLS, J. (2001), “Sivil İtaatsizliğin Tanımı ve Haklılığı”, *Kamu Vicdanına Çağrı: Sivil İtaatsizlik*, (Çev. ve Önsöz Yakup Coşar), İstanbul: Ayrıntı Yayınları, ss. 54-76.
- ROSENWALD, L. A (2000), “The Theory, Practice and Influence of Thoreau’s Civil Disobedience”, (Ed. William E. Cain), *A Historical Guide to Henry David Thoreau*, Oxford University Press, Oxford, ss. 153-179.
- TAUBER, A. I, *Henry David Thoreau and the Moral Agency of Knowing*, Berkeley: University of California Press.
- THOREAU, H. D. (1992a), “Walking”, *Walden: or life in the Woods and Other Writing* (Ed. Brooks Atkinson), New York: The Modern Library, ss.627-663.
- THOREAU, H. D. (1992b), “Slavery in Massachusetts”, *Walden: or life in the Woods and Other Writing* (Ed. Brooks Atkinson), New York: The Modern Library, ss.697-714.
- THOREAU, H. D. (1992c), “Life without Principle”, *Walden: or life in the Woods and Other Writing* (Ed. Brooks Atkinson), New York: The Modern Library, ss.747-768.
- THOREAU, H. D. (2001), “Devlete Karşı İtaatsizlik Görevi Üzerine”, *Kamu Vicdanına Çağrı: Sivil İtaatsizlik*, (Çev. ve Önsöz Yakup Coşar), İstanbul: Ayrıntı Yayınları, ss. 29-53.
- WOODCOCK, G. (1966), *Civil Disobedience*, Toronto: Canadian Broadcasting Corporation.
- WOODCOCK, G. (2001), *Anarşizm Bir Düşünce Hareketinin Tarihi*, (Çev. Alev Türker), Kaos Yayınları: İstanbul.
- ZASHIN, E. M. (1972), *Civil Disobedience and Democracy*. New York: The Free Press.

İnternet Kaynağı

- THOREAU, H. D. (2003), *A Week on the Concord and Merrimack Rivers*, A Penn State Electronic Classics Series Publication. <http://ir.nmu.org.ua> (Erişim tarihi 12.4.2012).